

„MINDIG KÖZÖSSÉGBEN GONDOLKODTAM, ÉS MINDIG A HELYBEN LAKÓK ÉRDEKÉBEN”

Prém János beszél életéről, a világról, szakmai hitvallásáról Romhányi Andrásnak

– Kezdjük azzal, hogy te se népművelőnek születél. Nekem az a tapasztalatom, hogy a legtöbb jó népművelő eredetileg valami más foglalkozást űzött. Tehát akkor, te honnan jöttél?

– 1945-ben születtem, februárban és Budapesten. Ez már indulásnak se jó: rossz az év, rossz a hely. Ki is menekültünk Mezőtúrra, mert, mint tudjuk se víz, se villany, szóval semmi nem volt Budapesten. Így indultam. Többször élesztettek, mindenféle probléma volt velem, aztán Mezőtúron rendbe hozott a nagyanyám. Munkáscsalád és gazdálkodó család. Édesanyám szülei azt vallották magukról, hogy ők gazdálkodók. Anyai nagyapám fantasztikus ember volt, minden eszermester, aki mindenhez értett: a hagymatermesztéstől a méhészetig, a gyümölcsstermesztésen át a házépítésig mindent tudott. Dolgozott Budapesten, Bukarestben, ahol éppen jártak. Tönkrementek, továbbköltöztek. Tönkrementek, továbbköltöztek. Apai nagyapám angyalföldi asztalos munkásember volt. Édesapám Angyalföldön született, ő is munkásember volt, gyárban dolgozott. Egy néhány évig az Acélhang kórusban énekelt. A családban a fiúknak mind szép hangjuk volt. Édesanyám szívbetege miatt háztartásbeliként élte az életét. Hát mi hárman voltunk egy kis család, édesanyám, édesapám és én. Szerettük az operettet, az operát, a népdalt; mindenevők voltunk, de csak minőséget értünk. És valami miatt – egy ilyen rendes, tisztességes munkáscsaládban ez természetes – az irodalom is közel állt hozzánk.

Családunkban érték volt a tanulás, a tudás, a könyv, a zene, a művészetek. Azt mondták mindig: „kisfiam, ne maradj sohasem az, aminek születél, hanem mindig lépjél tovább”. Én ebben nőttem föl. Egy VII. kerületi, Garay tér környéki iskolába jártam, ez mindent elmond. Fontosabb volt a foci meg a ping-pong, mint az iskola. Jeles voltam az ötödikben, aztán mentem lefele sajnos; nyolcadikban újra fölküzdöttem magam négyesre. És akkor fölvettek az Istvánba – az jó gimnázium volt akkor is –, és fölvettek a gödöllői szakmunkásképző intézetbe, egyszerre. S a család sóhajtott egy nagyot, velem együtt – egy keresetből, szuterénban éltünk-laktunk, nem mondom, hogy milyen körülmények között –, és úgy döntöttünk, hogy én akkor elmegyek inasnak.

Tehát géplakatosnak mentem, mert kellett a pénz. Szakmunkástanuló voltam, ott viszonylag jól tanultam. A gimnáziumot levelezőn végeztem el, szinte ötösré érettségiztem. Akkor érett be az otthoni indíttatás. Sokat olvastam. Ha ajándékot kaptam, akkor könyvet kaptam. Gimnáziumban az akkori magyar kortárs irodalomból tudtam annyit, mint maga a tanár. Ebben a dologban én valahogy érzékenyebb, jobban figyelő voltam. Közben – a családi hagyományt folytatva – énekelni is tanultam.

Azután jött a honvédség. 1964 és 66 között. A katonaságnál kiderült rólam, hogy kis versikéket írogatok az éppen szerelt hölgynek. Aztán cikket írtam a faliújságra, meg a honvédségi lapba, és egész jól sikerült. És akkor felfedezett engem a könyvtárosnő – akire mindig nagy tisztelettel gondolok –, remek, segítő népművelő volt. Magának szép beszédhangja van, szavalt már? Mondom, nem. Akkor próbálja meg ezt megtanulni, és halljuk. És akkor megtanultam a verset és elszavaltam,

és megdöbbenő csönd lett a könyvtárban. Ez talán nem volt véletlen. Az énektanulás miatt ugyanis nekem jó helyen van a hangom, ebből adódik, hogy viszonylag tisztán beszélek magyarul. Ebből van a kultúra iránti, az átlagnál nagyobb érdeklődésem is.

Országos versenyen nyertünk első díjat a katonaságnál az irodalmi színpaddal, amit az a könyvtáros asszony vezetett. Aztán elkezdtem ellesni tőle ezt az akkor még ismeretlen szakmát. Kis irodalmi műsorokat, felolvasásokat szerveztem. Mert azt mondtam, ha én valóban így tudok szavalni, akkor föl tudom úgy olvasni a könyvet vagy a verset, vagy a novellát, mint ahogy kéne. És a dolog működött.

Visszamenve a gyárba, jelentkeztem az ottani KISZ-eseknél. Mondom nekik: én most jöttem meg a katonaságtól, ezt meg ezt csináltam, ha gondoljátok, akkor segíték a klubozásban, műsört csinálni meg közösségi esteket szervezni, stb.

– Mi is volt ez a gyár, pontosan?

– Ez a cinkotai autóalkatrész gyártó- és felújító vállalat volt, Auras néven, ami azóta megszűnt már, vagy tönkretették. Kedves kis gyár volt. Ott már tudatosabban ment ez a dolog. Én is géplakatos vagyok, meg a másik is, ami nekem tetszik, neki miért ne tetszene? Mindenki – munkások, alkalmazottak, irodisták – mindenkit ismert, mint egy jó faluban. Elkezdtünk munkás és irodai fiatalokkal közösen klubot, irodalmi műsorokat, ünnepségeket szervezni-rendezi. Elindult valamiféle közösségi nyüzsgés.

Közben leérettségiztem. Rám bízták az ipari tanulókat is. KISZ-összekötő voltam, vagy micsoda. Irodalommal, zenével, klubozással foglalkoztunk, remek kis közösséget hoztunk össze az akkori inasokkal közösen. Egyszer valaki azt mondta nekem közülnök, hogy na látod, előttem te vagy a minta, merthogy igenis mibőlölünk is lehet bármi. Ha neked ez sikerült, akkor én is megyek tovább. Fúú, erre nagyon kihúztam magam, és borzasztó boldog voltam.

Azért azt is elmondom – akár tetszik ez ma, akár nem: a vállalat vezetése ösztönözte azokat a fiatalokat, akikben látszódtott valamiféle tehetség, tenni akarás, és nem sajnálták, ha az illető utána kirepült a gyárból. Ez olyan érdekes volt, amit mai napig is nem nagyon értek, de mikor otthagytam a vállalatot, és azt mondtam, hogy most akkor én elmegyek a Mosolygó Antal Művelődési Házba népművelőnek, akkor azt mondták: ez neked való. Nem azt mondták, hogy szégyelld magad, itt hagytál, hűtlen lettél a gyárhoz, hanem azt mondták, hogy örülünk, gratulálunk, azért az inkább neked való – vidd magaddal, amit itt köztünk, tőlünk tanultál.

– Na de, hogyan mentél a Mosolygóba?

– Közben énbelőlem kerületi KISZ-kultúros lett, tehát a KISZ Bizottság Kulturális Bizottságának a vezetője lettem. Az egész kerületet már megismertem. Részt vettem az országos diáknapi versenynek szervezésében, a kerületi Ki mit tud? -rendezvények szervezésében. Kerületi napokat, klubtalálkozókat, irodalmi- és zenei esteket, rock-programokat, rengeteg mindent csináltunk. Itt ismertem meg Bozzai Imrét, aki szintén tagja volt a Kulturális Bizottságnak – munkásfiatal volt és segítő ós-

tehetség, igazi humanista ember! S akkor egyszer csak megkérdezték, hogy akarok-e valami ilyen területen dolgozni, mert a Mosolygóban volna hely. Hát, naná, hogy szeretnék! Akkor már részfoglalkozásuként bedolgoztam a Mosolygóba. Az ottani népművelő mellett délután-este az ifjúsági klubban láttam el ügyeleti munkát. Így ismerem meg a Mosolygót és Rákosszentmihályt is egy kicsit. Azután a kollega elment, a kerületi tanács pedig éppen akkor úgy döntött, hogy megszüntetik a cinkotai művelődési házat, a munkásklubot meg még nem tudom mit. Ezzel egy időben a Mosolygó Antal Ifjúsági Klubot átnevezték Mosolygó Antal Művelődési Háznak. Apparátusbővítés volt, az álláshelyet megpályáztam és érdemeim elismeréseképpen fölvettek. Az új igazgató színész nő vagy énekes nő volt, aki kétheti kemény munka után disszidált. Akkor ottmaradtam egy szál magamban egy lerobbant, koszos, büdös, rogyadozó, üres, rossz hírű, ifjúsági klubból lett művelődési házban, a takarító nénivel és a gazdasági ügyintézővel.

Megpróbáltuk megszervezni, hogy legyen ifjúsági klub, mert hát annak lenni kell kedden, pénteken! És legyen nyugdíjas klub is, mert sok az idős ember. És nézzünk körül Rákosszentmihályon, kik is laknak ott, mik a szokások. Ott van a hátunk mögött egy sportpálya, egy vendéglő, kemény legények laknak a környéken. Akkor már én is Rákosszentmihályon laktam, mert közben megnősültem. Elindult a nyelvtanfolyam, meg kisebb táncos estek, de nagyon lassan ment. A tanárok meg a szülők ugyanis kitiltották a gyerekeket és a fiatalokat a házból, a rossz híre miatt. Akkor megpróbáltuk elérni a környezetben lévő felnőtteket, hogy engedjék el a srácokat; hogy ez már más korszak, itt nem fogják kiengedni a vérét a gyerekeknek. És akkor lépett be ebbe az egész dologba Hollós Márta, mint új igazgató, és pillanatok alatt rendet csinált. Lett szakadminisztráció, tudatos gazdálkodás, szervezett munka. Megírt egy munkatervet, olyat, ami a mai napig minta számomra. Kapcsolatokat teremtett, új programokat indított – pl. filmklubokat különböző korosztálynak. Saját két kezemben hordoztam a filmeket. Megtanultam a vetítógéppel dolgozni. Bozai Imrét becserkésztük, ő lett az ifjúsági klubvezető. Szóval tudatos munka indult el, amit én korábban csak reflexből csináltam.

– *Te képzetlen népművelő voltál, de Hollós Márta rendet vágott ebben az egészben és megtanított a szakmára.*

– Pontosan így van. Ez nagyon tetszett, ez valami remek volt. Közben pedig végeztem a Marxista Egyetemet. Letettem az alapfokot, aztán esztétika szakra mentem. 1974 és 80 között voltam a Mosolygóban, a Marxistát pedig '74 és '78 között végeztem. Közben meg állandóan azt hallottam Hollós Mártától, hogy nem ezt kell végezzed, hanem menj egyetemre, rendes egyetemre. Jó, mondtam én. Magamban meg azt gondoltam, hogy minek, okos vagyok én, mindent tudok, az esztétika általános érvényű, az egész kultúrát felöleli. Tényleg, remek tanáraink voltak – Poszler György, Kéri Elemér, Újfalu József, Zoltai Dénes, többek között –, s remek dolgokat tanultunk ott, de hát mégse a szakmát. Márta addig nyúzott, amíg – ha jól emlékszem – '79-ben jelentkeztem az ELTE-re. Filozófiára vettek föl, mert a Marxista arra adott jogosítványt. Egy évig végeztem a filozófia nulladik évfolyamát, ahol magyar- és egyetemes történetet hallgattunk, és szigorlatoztunk az új- és legújabb kori történetből. Aztán átkértem magam népművelésre. Ezt '82-ben végeztem el, a Maróti-féle tanszéken. Olyan tanáregyenységek tanítottak, akiket emberként is lehergett tisztelni, s akik tisztelték a hallgatót. Maróti Andor, B. Gelencsér Katalin, Marczi-

sovszki János, Talyigás Kati. Nagyon-nagyon sokat köszönhetek nekik, remek volt akkor az a tanszék. Hihetetlen sokat kaptam tőlük. Összerendezték mindazt, ami belém szorult és még rá is tettek valamit. Bár én, mint afféle műszaki, mindig tervszerűen, logikusan gondolkodtam. De itt azért belekerült a szakmaiság, valamiféle még szélesebb körű világlátás, mint amit az esztétikán kaptunk.

Visszatérve a Mosolygóra. A szörnyű állapotok ellenére – technikánk semmi, mindent úgy eszkábáltunk össze – a ház akkor tényleg fölfutott és jól ment. Az emberek is és a társintézmények is elismerték. Az ifjúsági klub háromszoros kiváló klub lett – főváros-szerte ismert. Aztán új igazgató jött, más stílusa volt, mint Hollós Mártának; ebből nagyon sok konfliktusunk adódott. Amikor a Tanácsban a közművelődési csoport akkori vezetője felkért, hogy legyek az utóda, elvállaltam. Volt egy másik indokom is. Az akkori tanácsvezetés belefogott egy új művelődési ház létrehozásába, gyönyörű kis ékszerdobozt terveztek. A tervező el is jött hozzánk megbeszélni, mi lesz a funkciója a háznak, mik lesznek benne, és annak alapján csinálta meg a tervet. Az építésre szánt összeg is megvolt. Aztán elkezdődött a huzavona. Hollós Márta emiatt ment el, és sajnos, neki lett igaza; végül is nem ment a dolog. Én akkor azt éreztem, hogy az ügy a Tanácsban akadt el. És akkor úgy gondoltam, hogy majd én megmutatom, hogy lesz itt új művelődési ház! Így lettem '80 és '83 között a Tanácsban a Közművelődési Csoport vezetője. És három év alatt kiderült számomra, hogy nem lehet forradalmi változásokat csinálni a hivatalban és a kerületben. Ott álltam '83-ban, tele az egyetemen kapott hihetetlen mennyiségű információval, lelkesedéssel, tudással, tenni akarással, mindennel; sok gyakorlati tapasztalattal a hátam mögött. De ez a kerület nem volt kultúrabarát. Ezért tudtam, hogy lépni kell, innen el kell menni! Akkor kerestek meg a Fővárosi Tanács Kulturális Főosztályáról, hogy a fővárosnak egy ilyen kaliberű vagy ilyen fizimiskájú figura kellene. És akkor úgy döntöttem, hogy lépek egyet, úgymond fölfelé. Mert ez számomra fölfelé volt. A géplakatos szakmától indultam el! Fölfelé menekülök tehát, nagyobb kitekintésem lesz a fővárosra. Jártunk ugye a Gál Iván-féle táborokba annakidején. Én nagyon szerettem, díjaztam Ivánt ezekért a szakmai táborokért, továbbképzésekért, különböző klubestekért; ahol sok mindent mutatott föl a szakmának, sokszor hozta össze a szakma színjavát beszélgetésekre, sokszor éjszakába menő véres vitákra. Rengeteget tanultunk egymástól. És elkezdtem rálátni a fővárosra. Kimenekültem a kerületből a fővárosba. Tudtam, hogy mit vállalok. Nekem – a Budapesti Művelődési Központ szakfelügyeleti munkájával párhuzamosan – az adott kerületi Tanácsnak a közművelődésre vonatkozó tevékenységét kellett megnéznem. A BMK az adott intézményt vagy intézményeket szakmai szempontból ellenőrizte, én pedig azt vizsgáltam, hogy a Közművelődési Csoport megtesz-e mindent a szakma érdekében, a Tanács mennyire segíti ezt az egészet. Nagyon sokat tanultam a kerületekben, ahol láttam a különböző szakmai megoldásokat, miközben ismertem a fővárosi tendenciákat. Hihetetlen nehéz volt a lavírozás. Az, hogy az intézményrendszer érdekében úgy szóljak a hivatalnak vagy a Kerületi Tanács vezetőinek, hogy ők akarják azt, amit én akarok az intézményrendszer érdekében. Ugyanakkor meg úgy elmondani az intézményeknek a hibákat, hogy az segítők, és ne sértők legyen. S ne lehessen a fenntartó Tanács kezében sem fegyver. Ez a helyzet nagymértékben igénybe vette az ember idegeit. Ugyanakkor a

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

BMK-sokkal sokszor egymást erősítettük, éppen a szakmaiság érdekében. Hurcoltuk az információt egyik helyről a másikra. Jó garnitúra volt abban az időben is ott. Esetenként meg kellett védeni az intézményekben indított új, jó szakmai kezdeményezéseket, amelyek az adott hivatalnak nem tetszettek. Akkoriban hatalmi ág volt a közművelődési csoportvezető, nem úgy, mint most. És hatalmi ág volt a főváros. Tehát, ha mi támogattunk valamit, akkor azt az adott kerületi vezetés elfogadta.

De hát – mint említettem már – volt ennek a munkának egy másik oldala is. A Fővárosi Tanács elsősorban hivatal volt. A szervezet súlya rajta volt az emberen. Ezért mellette mással is foglalkoztam, vagyis konkrét népműveléssel. Például klubvezető-képzéssel, aminek kapcsán kerületi szintű, illetve regionális klubvezetőképzést szerveztünk Bozzai Imrével és Illés Margóval. Sajátos módszerrel, ami egyedülálló volt a fővárosban. Talán minta lehetne még manapság a népművelők gyakorlati képzésére is egy picit. Klubot formáltunk azokból a srácokból, akik jelentkeztek ifjúsági klubvezetőnek. Végigdolgoztuk velük az egész évet, hetenként egyszeri találkozással, egy adott helyiségben, egy záró-táborral, s a társaság a végére valóban klub lett. Mi azon a képzésen minden résztvevővel egyszerre két élményt is segítettünk átélni: azt, hogy ő egy közösség, egy klub tagja, de más helyzetben pedig a klub vezetője is. Közben '82-'84-ben csináltam lakóklubot a XVII. kerületben, akkor éppen ott laktunk. Akkor indult el a lakóklub-mozgalom a lakótelepeken. Termet szereztünk lenn a pincében, eszközöket, dísz tárgyakat, székeket meg asztalokat hordtunk össze, programokat szerveztünk. Ennek az egész „másnak” a csúcsa számomra, amikor 1988-'92 között a XVI. kerületben barátaimmal Martonné Tamás Mártával és – természetesen – Bozzai Imrével család- és ifjúságsegítő egyesületet hoztunk létre. Akkor éppen ott laktunk. Először is azért, mert az borzasztó új volt, hogy mi civil szervezetet csináltunk. Már nem kellett semmilyen hatalom ehhez; nem kellett a hátunk mögé Párt, KISZ, Népfront. A KISZ Bizottság azt mondta, jó, aztán csináltuk. Abban segítettek, hogy nem tett nekünk keresztbe senki. De egyébként nem szóltak bele. Állítom, hogy mi akkor az elsők között voltunk, s most akár mondhatnánk, hogy húú! – mi már akkor is...

A tevékenységnek két funkciója volt: ifjúsági és családsegítő. Összegyűjtöttünk magunk köré ifjúsági szakembert, pedagógust, pszichológust, szociológus kollégánót, csecsemőgondozókat, többségében mind fiatalokat. A mai napig is itt laknak, néha biccentünk egymásnak. Cikket jelentettünk meg az akkor induló helyi lapban, a Helyi Hírekben. „Lét-Lap” címmel folyóiratot indítottunk. Az 1989-'90-es év fordulóján olcsó piacot szerveztünk itt a Jókai utcában. Figyeltük, hogy hol számolnak föl valamilyen árudát. Az aszalt szilvától kezdve a kristálycukron át a lisztig, a rizsig összeszedtük az élelmet. Az ifjúsági klub – mert itt is volt – tagjai cipelték föl a nem tudom hányadik emeletre, az öreg néninek a cukrot, meg álltak kinn a standon és árultak baromi olcsón alapvető cikkeket. Ez úgy Karácsony előtt volt, jó hidegben. Ilyen dolgokkal foglalkoztunk. Aztán olyasmivel, hogyha valamelyik családnak valami problémája volt, és mi azt nem tudtuk megoldani, akkor elkezdtünk keresni hozzá szakembert. Szerveztünk ifjúsági klubot, baba-mama klubot, irodalmi estet, táncesteket, társasági esteket, tanácsadó szolgálatot. Pályázatokat írtunk. Konkrét koncepciónk volt arra nézve, hogy hogyan lehetne az egyesület magjából egy konkrét segítő hálózatot létrehozni. Állítom, az a rendszer, hogy külön van a családsegítő, a nevelési tanácsadó, az ifjúsági segítő iroda,

s külön van – a számomra inkább kulturális segítséget jelentő – népművelői munka: ez hülyeség, már bocsánat! Akkor mi arra jöttünk rá, hogy ezt egyetlen rendszerben kellene csinálni. És ennek a fajta intézménynek holdudvara lehetett volna maga az egyesület. Mert egy gondozásra szoruló vagy problémával küzdő ember nem kopogtat be, és nem mondja azt: kérek egy pszichológust, mert nekem gondom van a gyerekekkel. Mert sok esetben nem is tudja pontosan megfogalmazni a problémáját sem.

Közben jött a rendszerváltás, és megtörtént a helyhatósági választás is. Ennek örültünk, mert azt hittük, eljött a civilek ideje. Hát nem így történt. Lett volna lehetőség egy több milliós forintos pályázat elnyerésére, amelyre mi készítettünk egy koncepciót. De ebből nem lett semmi. Aztán kiderült, hogy a Zsélyi Aladár utcai volt MSZMP székházra – amit mi megszerztünk magunknak – az egyik párt rávetette magát, és azt mondták, hogy nekik ez a székházuk, ők lesznek itt a gazdák. De maradhatunk mi, ha egyetértünk a párt célkitűzésével stb. Elmondták mindazt a szöveget, amit mi már egyszer hallottunk valamikor régen, még a rendszerváltás előtt. Földbe gyökerezett a lábunk. Nem akartunk mi se annak, se ennek, se amannak a semmije se lenni. De, hát, így egyeztek meg a pártok, és kész. Akkor kerestek magatoknak más helyet! Jó. Akkor találtuk meg a volt Úttörőházat. Kaptunk fent a toronyban egy kis szobát, ami alig volt fűthető, az volt a kis irodácskánk. És még mindig meg voltunk elégedve, mert abban reménykedtünk, hogy talán – mivel Úttörőházakra már nem lesz szükség – itt lehetne megcsinálni a XVI. kerületi Családsegítő Szolgálatot, és itt lehet a székhelye a Család- és Ifjúságsegítő Egyesületnek. Aztán rá kellett jönnünk egy kis idő múlva, hogy ez sem fog bekövetkezni, de nem tudtuk, hogy miért. Pályázatunk is elűszott. Rá kellett döbbernünk arra, hogy ez már így sok. És akkor az egyesület felszámolta önmagát. Akkoriban sodort magával ez az egész dolog. Azt gondoltam, hogy a népművelő szakmára szükség van; de a történelmi helyzet nem az, hogy az állam az ilyen jellegű szakmát támogassa vagy fenntartsa. Ezért úgy gondoltam, hogy segítő szakmává kell átalakulnia, ami a szociális, mentális és kulturális segítséget együtt csinálja, nem külön-külön.

Miközben a hivatalban dolgoztam, aközben ezt is csináltam.

Ebben az időszakban tehát volt az életemben egy hivatal, amely a munkám volt. S volt egy nagyszerűnek tartott ötlet, egy kezdemény, egy négy éves tevékenység, és koncepció a továbblépésre, és nem ment a dolog.

– *Mi volt a legnehezebb ebben az egészben?*

– A fővárosban az állandó készenlét volt a legnehezebb, az, hogy a felső vezetés mit fog kitalálni már megint az utolsó pillanatban. Az, hogy a határidőt betegesen be kell tartani. Az, hogy nagyon nehéz volt ez a lavírozás az intézményhálózat, a szakmai oldal és a hivatali oldal között. Ez volt a legnehezebb. Ez hihetetlen módon kivette az ember energiáját.

– *Mikor, mitől lett ebből neked elegendő?*

– Ez az egész aztán főlzaporodik az emberben, mint az idegen anyag. És akkor egyszer csak úgy éreztem, hogy most már újra lépni kéne, mert a fővárosban sem újat, sem csodát csinálni én nem tudok, egy vagyok a sok között. Föl kellett mérni azt a hihetetlen szellemi, fizikai fáradtságot, amit a nyolc év munkája okozott. És közben a rendszerváltás. Az, hogy mi – népművelők – senkik lettünk egy pillanat alatt. S akkor megkerestett Pappné Istenes Márta, hogy hát, nem akarsz eljönni a fővárostól? Mondom, de! Hát akkor, itt a XVII. kerületben volna

egy hely, Rákosligeten egy kis ház. Ez hihetetlen pont volt a szakmai életemben, s a magánéletemben is. Akkor nem akartam igazgató lenni. De kimentem megnézni a házat. És hosszú vajudás után, Istenes Márta és a feleségem, Ildikó által megerősítve, meg a színházterem boltívébe beleszerelmesedve azt mondtam, hogy igen. Talán azért is, mert ez is olyan romos, olyan elhagyatott, olyan elesett volt, mint a Mosolygó, meg a Zsélyi Aladár utcai egyesületi székhelyünk. Közben ment ez az egyesületi munka is. Végül is 1991. augusztus 1-jén vettem át a Rákosligeti Közösségi Házat, és valamikor '92-ben hagytuk abba az egyesületet.

Nekem minden új munkámnál az első dolgom az volt, hogy megnézzem, hol vagyok. Ha honvédség volt, ha az autóalkatrész gyár volt, ha a rákosszentmihályi Mosolygó Antal Ifjúsági Klub volt, vagy, amikor a hivatalból elmentem valamelyik kerületbe. Mindig azt mondtam magamnak, hogy nézz körül, hol vagy; milyen infrastruktúrában; milyen lakossági közegben vagy; kik élnek ott, mivel foglalkoznak. Nem felmérésszerűen, hanem józan népművelői ésszel.

Tehát ez volt az első kérdésem akkor is, hogy hol vagyok. És akkor rá kellett döbennem, hogy – Úristen! – ez itt Rákosliget és környéke! Hát annak kultúrája van, meg hagyománya van, meg nem tudom mi. Közel száz éves település, és hogy az munkás-lakótelepként épült, aztán elkezdett kiköltözni a kispolgárság, alkalmazottak, kereskedők, értelmiségiek meg művészek. S így alakult az arculata is, meg aztán a település tevékenysége is. Nincs ott földje senkinek, és nincs ott gyára senkinek. Csak lakni járt ki. És hogy ott múltjuk volt a dolgoknak. Ott működött egy közösségi ház, a Polgári Kör; működött ott egy mozi; működött ott kaszinó; és klubház foci pályával – valamikor a boldog békeidőkben, a szabad-művelődés korában.

– A családok meg tradíciókkal.

– És a családok a tradícióikkal. S akkor volt egy másik terület, Rákoscaba Újtelep, ahol egészen más a közönség. Az fiatal település, az agglomerációból betelepülők és a bentről kitelepülők vegyesen, gazdagok és szegények, kevésbé mi-tudattal rendelkezők, mint a rákosligeti területen. És akkor meg kellett nézni, hogy ott van egy nagy iskola, meg Ligeten van egy iskola, aztán semmi, aztán két kocsmá, meg a zeneiskola. Valahogy összeállt a kép. Így kellett hozzáfogni!

Azt, hogy hány postaláda van, szinte megszámloltuk, mert eleinte mi vittük ki a szórólapokat, és akkor ebből tudtuk, hogy körülbelül olyan 5-6000 postaláda van. Fölszoroztuk hárommal: körülbelül annyi a lakosság száma. Hát nem olyan bonyolult ez, kérem!

Azt mondjuk, hogy itt van 325 négyzetméter, itt vagyunk először négyen, akik elkezdjük ezt az egész munkát a Rákosligeti Közösségi Házban, itt van néhány millió forint... Szó szerint néhány millió forint, és egy félig romos épület. De bejöttek az emberek. Azért jöttek be, mert látták, hogy az udvaron nyüzsgünk, meg ki van pakolva mindenféle, és festünk meg mázolóknak. Magyarul, a két kezünkkel kezdtük el ott építgetni az egészséget, a srácok rámosták ki a szenespincét, hogy valahogy kinézzen. És valaki bejött és elkiáltotta magát, hogy melyikőtök az igazgató? Hát – mondom ott festékesen –, hát én! Na, akkor gyűjjön már! És akkor leült, és elkezdte mesélni, hogy a nyilasok hogyan jöttek be meg mentek ki, meg a nem tudom én kinek a kije, meg, hogy Gregor József ott született. Meg ez is ott született, meg amaz is. S akkor lassan elkezdett kialakulni a kép, hogy itt vannak nem is kis emberek a művészársadalom-

ból, akik kötődnek Rákosligethez és környékéhez, és a többi, és a többi. És tudtuk azt, hogy a lakosság kulturálisan hátrányos helyzetben van, annak ellenére, hogy ez kulturált lakosság, polgári lakosság, a jó értelemben vett kispolgári lakosság; hogy itt rengeteg a képző- és iparművész, hogy ennek a településnek igenis múltja van. És Polgári Kör hoztak létre már 1901-ben. Nem politikai polgári kört, hanem polgári kört, amelyben színelőadásokat meg mindenféle közösségi rendezvényeket szerveztek.

Úgy, hogy leültünk és megfogalmazzuk magunkban, hogy mi is az, hogy Rákosligeti Közösségi Ház. Ezt most fölolvassom: „A régióban élő emberek társas kapcsolatainak, művelődésének, szórakozásának színtere, kulturális értékeinek hordozója, közvetítője. Alapvető célja a településrész művelődési, közösségi igényeinek szolgálata, a földrajzi elhelyezkedésből adódó kulturális hátrányok enyhítése. Pártoktól függetlenül stb. stb. Faluházként kell működnünk, a művelődési, társasági formák sokszínűségével a világot kell behozni kicsiben.” Ezt gondoltuk és ezt gondolom a mai napig is Rákosligetről és környékéről.

Megfogalmazzuk, hogy három funkciónak kell lennie: közösségi, az emberek mindennapi kultúráját fejlesztő és a lakosság életminőségét javító. Erre a háromra aggattuk föl a tevékenységszerkezetet, azokat a tevékenységeket, amelyek oda illelenek. És ezután ötleteltünk csak! És azt gondoltuk, hogy a népművelő kulturális, human segítő munkás. És hogy a népművelés sohasem egyirányú tevékenység.

Mi magunk alig találtunk ki valamit. Személyes kapcsolatokat alakítottunk. Az volt az első, hogy gyere be, fogd már meg, csináld meg. És bejött egy ember és azt mondta, hogy ő sakkozni szeretne. Azóta az már sakkegyesület lett, és Budapestnek másodosztálya, azt hiszem. Aztán valaki jött, hogy pingpongozni lehet? Ó, pingpongozni lehet, ott a terem, van pingpongasztal; imádok pingpongozni – mondtam én, és leálltunk pingpongozni. Egyesületté lett, elment a sportterületre. Én örültem neki, mert csináltunk egy egyesületet, amelyet a saját útjára lehetett bocsátani.

Arra jöttünk rá, hogy a fiatalok kinn dekkolnak az első világháborús emlékműnél. Merthogy arra mentem haza, és hallottam a röhögést. Mondom a kollegámnak, te, menjünk ki. S kimentünk szépen, s megkérdeztük, hogy mi van. S mondták, hogy ők nem, ők nem jönnek be a házba, őknek ez nagyon jó, nem szeretik az intézményesülést. Ezt nem így mondták, csak ez volt a lényege. Jó! Kimentünk másodszer is. Akkor már gyanúsak voltunk nekik. És harmadjára bejöttek a házba. Bejöttek, körbeültünk abban a teremben, ami borzalmasan nézett akkor ki. Körbeültünk, mert ezt gondoltuk, ezt csináltuk annak idején is, és beszélgettünk arról, hogy ki honnan jött, mit csinál. És itt lehet beszélgetni, és itt is lehetne programot szervezni, és stb. stb. Abból lett az Ifjúsági Klub.

Aztán bejött három művész és azt mondta, hogy itt akkor most kiállításokat kéne rendezni, mert – ha tudná igazgató úr – mi eláruljuk, hogy itt sok képzőművész lakik. Az egyik a Csekovszky Árpád volt. Hát jó, hát persze! Tölg Molnár Gábor kollegám jól értett hozzá, mert a bátyja képzőművész. Úgy, hogy elkezdtünk csinálni kis kiállításokat. Aztán elkezdtünk csinálni kis irodalmi esteket. Külön-külön, Merthogy hát itt azt is kell csinálni, gondoltam én, mert hát hozzuk ide a színházat.

Aztán a kis kiállításokon és a kis irodalmi esteken alig volt valaki. Akkor azt mondtuk, hogy jó, akkor csináljunk a kettőből egyet, és nevezzük el művészeti szalonnának, mert, ha itt va-

10 ÉVES A SZÍN – KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

laha közösségi élet volt, akkor itt erre igény kell legyen! Ma, ha csak negyvenen vagyunk egy-egy ilyen művészeti szalonon, kiállításokon, pódiumesteken, akkor már azt mondom, hogy kevesen vagyunk. Aztán jött valaki, aki azt mondta, hogy valami természetgyógyászati dolgot akar csinálni. Na, így fejlődött ki a Rákospalotai Közösségi Ház tevékenységszerkezete. Szép lassan. 1997-ben elhunyt Csekovszky Árpád Munkácsy-díjas keramikus művész. Javaslatomra a Közösségi Ház 1998-ban felvehette a nevét és lett: Csekovszky Árpád Művelődési Ház.

– *Milyennek látod a világot?*

Az ember világgképét több tényező formálja: a családi fészkek, a társadalmi környezet értékrendjei, a munka-tapasztalatok, az iskolák-tanárok, baráti kör. Az én világról alkotott képem, világgképem húsz-huszonöt éves koromban alakult ki, amelynek közepén az Ember áll. Aki önerejéből, humanizálva a természetet kiemelkedett abból, és létrehozott egy második világot, az emberi világot, az emberi kultúrát. Azt is mondhatnánk, hogy megművelte a természetet és önmagát. Jól-rosszul. Sajnos önmagát még mindig nem humanizálta eléggé, de bízom benne, hogy ez is sikerül. Tehát úgy is fogalmazhatok, hogy a legfőbb feladat az Ember és a Világ további humanizálása – *m ű v e l ő s e*. Ebből következően három fontos alapfogalom van számomra: humánus, segítség, együttműködés. Én sohasem szerettem, tudtam egyedül dolgozni, csak csapatban. Ha kitaláltam valamit, kerestem hozzá valakit, vagy ha valaki hozzám fordult, hogy kitalált valamit, azt mondtam, csináljuk meg együtt.

A családi katolikus neveltetést nem tagadom meg, mint ahogy a marxistát sem. A keresztény istenhittől magamba építettem annak humanizmusát: szeretet, segítség, megbocsátás, jó-tétemény. E-mellé jött a görög-római kultúra, az emberkép, a felvilágosodás szabadságeszménye, és egy kicsit a marxizmus: szolidaritás, racionalitás, materializmus, az emberi munka dicsérete, harc a szegényekért, a világ megváltoztatásért... Ha én annak idején egy gépet jól szereltem össze, az működött, és nem kellett hozzá semmiféle felsőbbrendű lény. Csinálni kell a dolgokat, mert csak a kultúrált tevékenységből lesz valami. Lám, ennyi mindenből tevődik össze egy ember gondolatvilága!

A fentiekből következik, hogy azt mondom én, mint népművelő: minden ember tehetséges. Illetve nem én mondtam, hanem a marxista egyetemen mondta Kéri Elemér tanár úr. El ne felejtsek, hogy minden ember tehetséges, mert embernek születik, és bármi is lehetne belőle. Nem eleve elrendelés – mondta – az, hogy hova születtünk. És nem kell sohasem beenyugodnunk abba, hogy hova születtünk. Ez nem új dolog, viszszaengedett, amit otthonról hoztam: „kisfiam, ne maradj sohasem az, aminek születéssel, hanem mindig lépjél tovább!”

Tovább fejlesztettem magamban azt, amit Kodály mondott a zenével kapcsolatban: a műalkotások és a kultúra mindenkié. Meg kell mutatni egymásnak a befogadás élményét. Megszeretnem, vagy megérteni az emberrel, hogy hogyan fogadja be a kultúra különböző dolgait. Készült egyszer egy dokumentum-film az ifjúsági klubokról: „Kell, hogy fontos legyen valahol” címmel. Ezt én úgy gondoltam tovább, hogy: másokért kell fontosnak lenni valahol. Ebben a szellemben végeztem a népművelői munkámat az ifjúsági klubokban, művelődési házakban, civil szervezetekben, hivatalokban.

Bizonyíték vagyok önmagamnak, mert azt hiszem, hogy én együtt népműveltem magam is a népművelés közben. Én nem szégyelltem eltanulni vagy megkérdézni a srácoktól dolgokat,

amiket én nem tudtam esetleg, vagy nem érttem. S amikor kérdeztek, és én nem tudtam valamit, akkor hazamentem mint az eszetlen, és elkezdtem keresni. Ha nem volt meg, akkor elmentem a könyvtárba meg a könyvesboltba, vagy megnéztem a moziban. És utána elmentem az archívumba, kivettem azt a filmet – amit előtte én már megnéztem –, és elhoztam a klubba. Megtanultam a vetítógépet kezelni, és levetítettem nekik. És amit az esztétikán tanultam, azzal kiegészítettem, valahogy emberi módon, érthető nyelven, s máris megértettük egymást. Nem tudom, érthetően mondtam el ezt? Merthogy nekem is segítettek mások abban, hogy megértem a világot. Tehát így lettem kulturális segítő; népművelő!

Manapság nagy a kínálat. Az ember a világra jön, és hihetetlen nagy kínálatot lát maga előtt. És azt mondják: na lám, mennyi a lehetőség! És arra kellett rádöbennem, hogy bár a kínálat nagy, a lehetőség egyre csökken. Kevés az esély és kevés a segítség is. Vannak családsegítő központok kerületenként, meg nevelési tanácsadó, meg művelődési házak, meg mit tudom én, kicsodák. De az a háló, amiről azt mondtuk, hogy a múlt rendszerben nem volt jó, és hogy majd a demokráciában megoldjuk, hogy ott sűrűbb legyen ez a háló... Hát ez a háló nem lett meg, vagy én nem látom. Ha én ma lennék géplakatos 18-20 évesen, akkor én munkanélküliként tengetném valahol az életemet. A múlt rendszerben is nehéz volt, de akkor támogatták a tehetséges munkásfiatalokat. A rendszerváltás nagyot fordított a világon. Visszahozta a tőkés rendszert. A tőkésnek azonban olcsó és sokat fogyasztó munkaerő kell, és nem kiművelt emberfők sokasága. Pedig csak a kiművelt emberfők sokasága teremtheti meg a valódi demokráciát. Mert ami most van, az nem az...

Ha minden ember tehetséges, akkor meg kell adni a lehetőséget mindenkinek a felemelkedésre, az ön-humanizálásra. Hát ezért kell a *n é p m ű v e l ő s*! Pontosabban egy kulturális-szociális-mentális segítő rendszerre lenne szükség, amelyben a különböző szakintézmények egyetlen szervezett hálózatban segítenék az egyént, családot, embercsoportot.

– *Mi a hitvallásod a szakmáról?*

Nagy viták voltak és vannak a szakma körül. A múlt rendszerben népművelés volt, majd közművelődés lett. A jelenlegi rendszerben egyes politikusok támadták azért, mert szerintük ez „szocialista maradvány”. Na és. Ha jó volt, meg kell tartani ezt az intézményrendszert. Elmúlt több mint tizenöt év, és a szakma működik. Amikor mi létrehoztunk egy klubot, annak sajátos kultúrája volt. A srácok a saját kultúrájukat valami módon újra is teremtették ezáltal. Tehát én nem azt gondolom, hogy ez csak kultúráközvetítés volt, hanem kultúrateremtés is. Akkor, amikor különböző szakkörökben létrehoztunk valamit, az akkor teremtés is. Mindig közösségben gondolkodtam, gondolkodtunk. És mindig a helyben lakók érdekében és a helyben lakókkal együtt gondolkodtunk. Én azt gondolom, hogy ehhez mindenképpen a közművelődésnek az intézményi formája szükséges, a művelődési ház, az ifjúsági klub, a közösségi ház. Tehát adott egy intézményrendszer, amit talán nem kéne tönkre tenni csak azért, mert valaki kitalálta a politikusok néhányja közül, hogy az szocialista maradvány. Hát, szocialista! Egysesek azt mondják, hogy a népművelő vagy a népművelés, az valójában kultúraátadás. Annyi, hogy én valakire ráerőltetem a magam vagy a rendszer kultúráját. És ezt tessék elfogadni, mert az a kultúra! Nem így van, mi soha nem gondolkodtunk ebben.

Soha! Énszerintem Magyarországon a szocializmusban a népművelők színe-java soha nem gondolkodott így. És ma sem. A népművelő énszerintem kulturális humán segítő, aki segít az embereknek abban, hogy az adott lakóterületen közösségeket alakítsanak, a mindennapi életükkel kapcsolatos információkhoz jussanak, elősegíti, hogy az emberek alkotó tevékenységet végezzenek, hogy a művészek, művek, befogadók egymásra találjanak. A humán kulturális segítő folyamatokban gondolkodik, és nem programot szervez. A program – számára – eszköz az egyéni és közösségi művelődési folyamatokban. Nem menedzseli a kultúrát, hanem környezetével együtt csinálja. Nem passzív kiszolgáló, hanem új közművelődési igények tudatos felkeltője. Én mindig ebben gondolkodom és gondolkodtam. Hogy az adott lakóterületen élő emberek közösséget hozhassanak létre. Hogy a saját kultúrájukat fejleszthessék, saját, egyéni kultúrájukat. Hogy a családtagjaik számára legyenek olyan helyek, ahol a személyiségüket fejleszthetik. Hogy a gyerekeiknek is legyen helye az iskolán kívüli művelődés számára. Ez a feladatunk, ebben kell segítenünk őket. Nem arról van szó, hogy mi mondjuk meg a közönségnek: ezt nézd meg, mert ez a jó! Azt vallom, segíteni kell abban őt, hogy a kultúra termékeit be tudja fogadni, és saját egyéni kultúráját megtalálja, kialakíthassa, s alakíthassa tovább.

A viták a fogalmak körül azonban még mindig nem záródtak le. Mi legyen a szakma neve, mi legyen a népművelő neve... Különböző fogalmak vannak: közművelődési szakember, kulturális menedzser, művelődés-szervező stb. Szörnyű! Aminek nincs neve, amit nem tudunk megfogalmazni, az nincs is. Pedig már Eötvös József és Klébersberg Kúnó is használta a népművelő, a népművelés fogalmát. A II. világháború után csak átvették. A népművelés fogalmáról már az előbb beszéltem. A közművelődés sajátos kultúrákövetítő, kultúrateremtő, személyiségfejlesztő közösségi-művelődési tevékenység és intézményrendszer. Nekem a közművelődés, mint szakterület és a népművelő, mint szakma a két legkifejezőbb fogalom-pár.

Ami még fontos. Az is alapvetően, hogy munkánk politikailag, ideológiailag semleges legyen. Ahogy egyházi dolgok nem voltak a házukban, ugyanúgy marxista dolgok sem voltak a házukban, hanem vallásos és nem vallásos emberek jártak oda.

– Mit üzensz a szakma jövőjének, a fiataloknak, akik továbbvisszák a zászlót, így vagy úgy.

– Ezt, András, mindezt üzenem nekik. Azokat az alapvetőket, amiket elmondtam. Hogy tessenek körülnézni és végiggondolni a világot. Hogy nem biztos, hogy helytálló, ha valamire rámondják, hogy az ez vagy az. Szóval, ne legyenek előítéleteik, sem a múlt rendszerrel, sem a jelenlegi rendszerrel kapcsolatban. Hogy ne legyenek előítéletesek a környezetükben élő, segítő embercsoportokkal. Hogy őrizzék meg a nyitottságot, annak ellenére mondom ezt, hogy én meg már kezdek becsukódni. Mert tele vagyok csalódásokkal is. A jelenlegi világban sokszor megesik, hogy nyitottan fordulsz valakihez, és becsapnak, elvisznek az erdőbe, kiröhögnek. Ennek ellenére én azt gondolom, hogy erre a szakmára itt, ma Magyarországon szükség van. Ennek a szakmának hittel és öntudattal össze kellene fogni, önmagáért és az általa segített tömegekért, a nagyobb elismertségért. Összefogni, és végre megfogalmazni magunkat mindenki számára véglegesen. Összefogni a képzés és a gyakorlati képzés továbbfejlesztéséért.

– Mi az, amire a legbüszkébb vagy?

– Hát a Cseko-ra. Azt bátran vállalom. Az egyesületre is büszke voltam és büszke vagyok ma is, de ott sok-sok hibát követtem el. S, ha akkor nem hibázom annyit, akkor talán mégiscsak meg lehetett volna csinálni. A Csekovszkyban is követtem el hibákat, de egészében véve azt hiszem, hogy az összes kacskaringóival, válságos éveivel együtt az mégiscsak egy egész. Valóban, ezt most már el is hiszem, mert más is mondta. Bizom benne, hogy Dévényi Kata, tehetséges, volt munkatársam – és utódom az igazgatói székben – továbbfejleszti az intézményt a rákosligetiek örömére.

– Akkor még annyit talán, hogy most hogyan tovább?

– A jövőm rövid. Ha jövőnek hívjuk, amíg még úgy érezzük, hogy van valami tennivalónk a világban. Hát azt gondoltam, hogy ami kicsit tudok még a szakmában tenni, azt a Budapesti Népművelők Egyesületéért teszem. Mert ez a szervezet a fővárosi szakma közössége, és én a szakma összefogásáért tennék, azért, hogy megmaradjon. És ha valahol valakik fölkernek – pénzért, nem pénzért – valami munkára, és én úgy gondolom, hogy az nekem való, azt esetleg elvállalom, ha belefér az időmbe. De itt a lakóhelyemen ismét befészkelte magát az agyamba egy lakótelepi klub létrehozásának a gondolata. Látom ám, hogy itt az utcán lődörögnek a srácok csoportokban. Az emberek meg-megállítanak, beszélgetünk, mert valószínűleg tudják rólam, hogy milyen szándékú ember vagyok. Itt van régi barátom, Imre is. Kellene egy hely, itt is. Pontosabban itt is kellene egy hely, hogy fontosak legyünk másokért. Lehet, hogy ezt akarom a legjobban... De hát, majd meglátjuk....

(A szerkesztő zárszava: Terjedelmi okok miatt a riportból sok történet, esemény, szakmai munkatárs és jóbarát neve kimaradt.)

